

5. Μεγάλες αλλαγές στη Διοίκηση της Αυτοκρατορίας

1. Συμπληρώστε στα κενά ορθογώνια τα ονόματα των τετραρχών και των αυτοκρατόρων. Παρατηρώντας το συμπληρωμένο διάγραμμα, συζητήστε στην τάξη για τις αλλαγές που έγιναν στη ρωμαϊκή διοίκηση και τις πιθανές αιτίες τους.

2. Παρατηρήστε την εικόνα 2 και σχολιάστε την ανάγλυφη παράσταση των τεσσάρων τετραρχών. Τι νομίζετε ότι προσπάθησε να απεικονίσει ο γλύπτης σ' αυτή; Η εξέλιξη της τετραρχίας τον δικαίωσε;

3. Συμπληρώστε τη μεσοστιχίδα της Τετραρχίας και σχολιάστε προφορικά, μετά τη συμπλήρωση, **τη σημασία που είχε για την αυτοκρατορία** το γεγονός που αναφέρει κάθε μια από τις εννέα προτάσεις

1. _____ T _____
 2. _____ E _____

3. _____ T _____

4. _____ P _____

5. T E T P A P X I A

6. _____ P _____

7. _____ X _____

8. _____ I _____

9. _____ A _____

1. Αυτοί δέχτηκαν πολλούς διωγμούς.
2. Σε τόσες περιφέρειες χώρισε την αυτοκρατορία ο Διοκλητιανός.
3. Κάποιες ..... επαρχίες έκαναν δικά τους κράτη.
4. Τα παραβίαζαν συχνά πολλοί γειτονικοί λαοί.
5. Σύστημα διακυβέρνησης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.
6. Ονομάστηκαν έτσι επειδή κυβέρνησαν μαζί.
7. Τις ανατολικές ..... απειλούσαν οι Πέρσες και οι Γότθοι.
8. Το Διάταγμα της ..... έδινε θρησκευτική ελευθερία.
9. Από τις εμφύλιες ..... βγήκαν νικητές ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος.

4. Στη χώρα μας σήμερα ζουν και εργάζονται ξένοι μετανάστες. Πολλοί απ' αυτούς πιστεύουν σε διαφορετικές θρησκείες. Παρατηρήστε την εικόνα 1, διαβάστε το Διάταγμα των Μεδιολάνων (πηγή 4) και συζητήστε στην τάξη για τον σεβασμό που πρέπει να έχουμε στην πίστη και στη λατρεία κάθε ανθρώπου.

6. Μια νέα πρωτεύουσα, η Κωνσταντινούπολη

1. Αντιστοιχίστε τις πόλεις που, όπως και η Κωνσταντινούπολη, φέρουν τα ονόματα των ιδρυτών τους ή των θεών που τις προστάτευαν. Συζητήστε σε ομάδες και αναζητήστε περισσότερες πληροφορίες για τη «μικρή ιστορία» αυτής της σχέσης.

Αθήνα •	• Κωνσταντίνος
Αλεξάνδρεια •	• Βύζαντας
Αδριανούπολη •	• Ρωμύλος
Φιλιππούπολη •	• Μ. Αλέξανδρος
Ρώμη •	• Αδριανός
Βυζάντιο •	• Φίλιππος
Κωνσταντινούπολη •	• Αθηνά

2. Διαβάστε το κείμενο-πηγή 3 και σχολιάστε τις πληροφορίες που σας δίνει. Συζητήστε μεταξύ σας και αναζητήστε και άλλους λόγους που μπορεί, κατά τη γνώμη σας, να βοήθησαν στην αύξηση του πληθυσμού της Πόλης και στην επικράτηση της ελληνικής γλώσσας.

3. Οι ενέργειες και οι αποφάσεις του Κωνσταντίνου τον δείχνουν ως άνθρωπο **τολμηρό** και **αποφασιστικό**. Παρατηρήστε και περιγράψτε την εικόνα 2 του μαθήματος και απαντήστε αν ο γλύπτης κατάφερε να αποδώσει αυτά τα χαρακτηριστικά του αυτοκράτορα στο έργο αυτό.

4. Είσαι κάτοικος της Ρώμης και μαθαίνεις την απόφαση του αυτοκράτορα για τη μεταφορά της πρωτεύουσας στο Βυζάντιο. Ποιες είναι οι πρώτες σκέψεις σου για τις συνέπειες αυτής της απόφασης σε σένα, την οικογένειά σου, την πόλη και την αυτοκρατορία; Δικαιολόγησέ τες.

5. Διαβάστε το παρακάτω κείμενο-πηγή, παρατηρήστε την εικόνα και συζητήστε αν (κατά τη γνώμη σας) η μητέρα του Κωνσταντίνου, που ήταν Ελληνίδα και χριστιανή, έπαιξε κάποιο ρόλο στις σημαντικές αποφάσεις που αυτός πήρε και σε ποιες.

Οι άγιοι Κωνσταντίνος
και Ελένη

«Ο Κωνσταντίνος έστειλε τη μητέρα του Ελένη στα Ιεροσόλυμα να αναζητήσει τον σταυρό, πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός. Κι εκεί, με θαυματουργή βοήθεια που σπάνια σήμερα την αξιώνονται οι αρχαιολόγοι, βρήκε τον Γολγοθά. Έβγαλε από τη Γη τον ίδιο τον τίμιο σταυρό, τους σταυρούς των (δύο) ληστών, τη λόγχη, τον ακάνθινο στέφανο και όλα τα λείψανα τα σχετικά με τα θεία πάθη. Στο σημείο αυτό έχτισε τον ναό της Αναστάσεως του Χριστού που σώζεται έως σήμερα. Το γεγονός αυτό έκαμε τη χριστιανισμένη να σκιρτήσει και της έδωσε αιώνια δόξα. Τα ονόματα του Κωνσταντίνου και της Ελένης έγιναν, κι έμειναν, τα πιο σεβαστά στην ιστορία της αυτοκρατορίας».

Στήβεν Ρανοιμάν, ιστορικός.

7. Η Κωνσταντινούπολη οχυρώνεται και στολίζεται με σπουδαία έργα τέχνης

1. Πώς κρίνετε την απόφαση του Κωνσταντίνου να αφήσει στην Κωνσταντινούπολη απείραχτους ναούς και βωμούς της παλιάς θρησκείας, πλάι στους νέους χριστιανικούς που έχτισε; Με ποια προηγούμενη ενέργειά του τη συσχετίζετε;
2. Διαβάστε στην πηγή 4 τους θρύλους για την επιλογή της θέσης και για το χτίσιμο της Πόλης, βρείτε στον χάρτη της τάξης σας την **Τροία** και το **Βυζάντιο** και παρατηρώντας τον συζητήστε για:
  - την αγωνία του αυτοκράτορα να βρει καλύτερη θέση για τη νέα πρωτεύουσα,
  - τα πλεονεκτήματα ή τα μειονεκτήματα καθεμιάς από τις δύο πόλεις,
  - παλαιότερους ή νεότερους μύθους ή θρύλους, που γνωρίζετε, για την παρέμβαση θεών ή αγίων στην ίδρυση, την ονομασία ή την προστασία κάποιων πόλεων.
3. Διαβάστε το παρακάτω κείμενο του Ηροδότου και θυμηθείτε τους αρχαίους αποικισμούς. Συζητήστε στην τάξη αν και στην εποχή μας έχουμε παρόμοιες περιπτώσεις μετακίνησης των ανθρώπων για την αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Η πόλη των τυφλών

-«Απέναντι από την πόλη των τυφλών να χτίσετε τη νέα σας αποικία».

Αυτόν τον χρησμό έδωσε η Πυθία στον Βύζαντα, τον αρχηγό των Μεγαρέων αποίκων, που είχε πάει στους Δελφούς να ζητήσει τη συμβουλή του Απόλλωνα.

Ξανοίχτηκαν τότε οι Μεγαρείς στο Αιγαίο, μπήκαν στον Ελλήσποντο κι έφτασαν στη Χρυσούπολη της Προποντίδας. Ρώτησαν παντού. Κανείς όμως δεν ήξερε ούτε είχε ακούσει ποτέ για πόλη με τέτοιο όνομα.

Απελπισμένος ο Βύζαντας βγήκε από το καράβι του κι ανέβηκε στην κορυφή ενός θαλασσόβραχου. Η ματιά του πέταξε πάνω από τη στενή θάλασσα της Προποντίδας κι αγνάντευσε την αντικρινή στεριά. Ένας όμορφος τόπος ξανοιγόταν μπροστά του. Επτά λόφοι, ο ένας πλάι στον άλλο, κι ανάμεσά τους ένας κόλπος στενόμακρος σαν απάνεμο λιμάνι.

Γύρισε τη ματιά του στη Χρυσούπολη και μέτρησε τη διαφορά. Τώρα ο χρησμός μιλούσε μέσα του και του έδινε την απάντηση. Τρέχοντας έφτασε στους συντρόφους του:

-Τελείωσαν τα βάσανά μας, τους φώναξε. Αυτή είναι η πόλη των τυφλών, η Χρυσούπολη! Αυτοί που την έχτισαν εδώ δεν είδαν τον παραδεισένιο τόπο που βρίσκεται αντικρύ τους, για να χτίσουν εκεί την πόλη τους. Τον άφησαν για μας!

Οι Μεγαρείς σήκωσαν πανιά, πέρασαν απέναντι και έχτισαν εκεί την αποικία τους, που, από το όνομα του αρχηγού τους, την ονόμασαν Βυζάντιο. Ήταν Άνοιξη του 658 π.Χ.»

Ηροδότου, Ιστορίαι (διασκευή)

8. Ο Χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία

1. Οι ενέργειές του Θεοδοσίου και του Ιουλιανού ήταν σύμφωνες με το πνεύμα του διατάγματος της ανεξιθρησκίας; Δικαιολογήστε την άποψή σας.
2. Οι χριστιανοί ονόμασαν τον Ιουλιανό «Παραβάτη» και τον Θεοδοσίο «Μέγα». Δικαιολογούνται αυτοί οι χαρακτηρισμοί από τις ενέργειές τους;
3. Βάλτε X στην κατάλληλη στήλη. Μετά τη συμπλήρωση του πίνακα, κρίνετε τις ενέργειες καθενός και δικαιολογήστε την άποψή σας.

Ποιος αυτοκράτορας;	Κωνσταντίνος	Θεοδόσιος	Ιουλιανός
• Βαπτίστηκε χριστιανός, λίγο πριν τον θάνατό του.			
• Έκλεισε τους αρχαίους ναούς.			
• Ανέχτηκε την καταστροφή των αρχαίων μνημείων.			
• Στήριξε την αρχαία θρησκεία.			
• Έβαλε μόνο χριστιανούς σε δημόσιες θέσεις.			
• Κατάργησε τους ολυμπιακούς αγώνες.			
• Αποφάσισε την ανεξιθρησκία.			
• Όρισε τον χριστιανισμό επίσημη θρησκεία του κράτους.			
• Ασφάλισε με τείχη τη νεόχτιστη πόλη.			
• Πέθανε πολεμώντας τους Πέρσες.			

4. Διαβάστε την επιστολή-πηγή **4.α.** του φιλόσοφου Λιβάνιου, παρατηρήστε την εικόνα **4** του μαθήματος καθώς και εκείνη των φυλακισμένων χριστιανών του μαθήματος **5** και:
  - Συζητήστε για τις περιπτώσεις θρησκευτικού φανατισμού που υπάρχουν στην εποχή μας και έχετε πληροφορηθεί από τα μέσα ενημέρωσης.
  - Αναζητήστε τις πιθανές αιτίες και εκτιμήστε τις συνέπειες που έχουν για τις χώρες στις οποίες συμβαίνουν.
  - Προτείνετε τρόπο ειρηνικής επίλυσης αυτών των διαφορών, με μια λέξη και δικαιολογήστε την πρότασή σας.

9. Η Αυτοκρατορία χωρίζεται σε Ανατολική και Δυτική

1. Παρατηρήστε τον χάρτη **1** του μαθήματος και περιγράψτε τα όρια του **Ανατολικού** και τα όρια του **Δυτικού** τμήματος της αυτοκρατορίας, όπως διαμορφώθηκαν μετά τον χωρισμό τους. Βρείτε τις περιοχές αυτές στον χάρτη της τάξης σας και δείξτε τες (περίπου) με βάση τα όρια αυτά.
2. Στο κείμενο αναφέρεται ότι ο Αρκάδιος «αντιμετώπισε τους εχθρικούς κινδύνους και με διπλωματικά μέσα». Υπάρχουν και σήμερα κράτη που έχουν διαφορές μεταξύ τους; Με ποιους τρόπους γίνεται η ειρηνική επίλυσή τους; Ποιος διεθνής οργανισμός προσπαθεί να συμβάλλει σ' αυτόν τον σκοπό;
3. Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα με την εθνικότητα του καθενός και τις ενέργειές του. Σχολιάστε τα αποτελέσματα καθεμιάς από τις ενέργειες.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΠΡΟΣΩΠΟ	ΕΝΕΡΓΕΙΑ
Γότθος	• Αέτιος	• Έγινε αυτοκράτορας στην Ανατολή.
	• Αλάριχος	• Ληλάτησε τη Ρώμη.
Ρωμαίος	• Αρκάδιος	• Νίκησε τους Ούννους.
	• Αττίλας	• Έγινε αυτοκράτορας στη Δύση.
Ούννος	• Γελίμερος	• Ίδρυσε Γοτθικό βασίλειο.
	• Θεουδέριχος	• Κατέλαβε την Καρχηδόνα.
Βάνδαλος	• Ονώριος	• Απειλούσε κι αυτός τη Ρώμη.

4. Διαβάστε στο αρχικό κείμενο, στην πηγή 6 και στη λεζάντα της εικόνας 3 όσα αναφέρονται για τους Ούννους. Παρατηρήστε και την εικόνα **4** και συζητήστε στην τάξη τους λόγους για τους οποίους οι Ρωμαίοι νίκησαν τους «τρομερούς» Ούννους, ενώ υποτάχθηκαν εύκολα, λίγο αργότερα, στους Γότθους.
5. Αν ζούσατε στην Κωνσταντινούπολη και μαθαίνατε εκεί την κατάληψη και τη λεηλασία της Ρώμης από τους Γότθους του Αλάριχου, πώς θα νιώθατε; Συνδυάστε την απάντησή σας με το ερώτημα της **4ης** δραστηριότητας του **6ου** μαθήματος.

10. Το Παλάτι, ο Ιππόδρομος και οι Δήμοι

1. Αντιστοιχίστε τις λέξεις της πρώτης στήλης με την πρόταση της δεύτερης στήλης που ταιριάζει σε καθεμιά.

Κωνσταντινούπολη •	• Εκεί γίνονταν ιπποδρομίες και εκδηλώσεις.
Παλάτι •	• Αυτό ήταν το πρότυπο του ιπποδρόμου.
Βόσπορος •	• Σημαντικός κόλπος για την Πόλη.
Κολοσσαίο •	• Πολλοί πήγαιναν να δουν τη νέα πρωτεύουσα.
Δήμοι •	• Αυτοί οργάνωναν τις ιπποδρομίες.
Προποντίδα •	• Ένα αθλητικό σωματείο ήταν και αυτοί.
Πράσινοι •	• Από εκεί έβλεπαν τις ιπποδρομίες οι θεατές.
Κερκίδες •	• Πήρε το όνομα από τον ιδρυτή της.
Ιππόδρομος •	• Εκεί έμενε ο αυτοκράτορας.
Επισκέπτες •	• Στενό θαλάσσιο πέρασμα, κοντά στην Πόλη.
Κεράτιος •	• Θάλασσα μεταξύ Βοσπόρου και Ελλησπόντου.

2. Στη Ρώμη το **Κολοσσαίο** και στην Κωνσταντινούπολη ο **Ιππόδρομος** ήταν χώροι όπου γίνονταν δημόσιες εκδηλώσεις, παραστάσεις και αγώνες. Υπάρχουν σήμερα στην περιοχή σας αρχαίοι και σύγχρονοι χώροι, όπου γίνονται παρόμοιες εκδηλώσεις; Τι ξέρετε για τη «μικρή τους ιστορία»;

3. Χωριστείτε σε μικρές ομάδες στην τάξη και συζητήστε τις **ομοιότητες** και τις **διαφορές** ανάμεσα στους Δήμους του Βυζαντίου και στα σημερινά αθλητικά σωματεία. Ανακοινώστε τα συμπεράσματά σας στους συμμαθητές σας.

4. **Διαβάστε** το κείμενο 4, **παρατηρήστε** την εικόνα με τα άλογα του Λυσίππου και **συζητήστε** στην τάξη την «οδύσσειά» τους. Αναφέρετε περιπτώσεις και άλλων ελληνικών έργων τέχνης που βρίσκονται σε ξένες χώρες. Πώς νιώθετε γι' αυτό και τι προτείνετε;

11. Η καθημερινή ζωή και οι γιορτές στο Βυζάντιο

1. Ποια είναι τα «είδη πρώτης ανάγκης» στην αγορά μιας πόλης; Δικαιολογείτε την ιδιαίτερη φροντίδα του Επάρχου γι' αυτά τα είδη; Παρατηρήστε την **εικόνα 2** της υπαίθριας αγοράς και συζητήστε αν συμβαίνει κάτι ανάλογο σήμερα στην περιοχή σας.
2. Παρατηρήστε την **παρακάτω εικόνα**, διαβάστε και το κείμενο που τη συνοδεύει και συζητήστε αν και σήμερα το λιμάνι εξακολουθεί να είναι το ίδιο σημαντικό για τη ζωή και την οικονομία μιας παραθαλάσσιας πόλης.

Το Λιμάνι της Κωνσταντινούπολης

Το λιμάνι ήταν σημαντικός χώρος εργασίας των Βυζαντινών, αλλά και πηγή πλούτου για την Πόλη. Σ' αυτό έφταναν καθημερινά, από τον Βόσπορο και τον Ελλήσποντο, δεκάδες πλεούμενα με επιβάτες κι εμπορεύματα και άλλα τόσα αναχωρούσαν για τον Εύξεινο Πόντο και το Αιγαίο. Πολλοί κάτοικοι της Πόλης εργαζόνταν εκεί και άλλοι κατέβαιναν για να αγοράσουν ή να πουλήσουν προϊόντα. Οι πιο πολλοί όμως πήγαιναν εκεί για να ταξιδέψουν με τα καράβια.

3. Οι κεντρικές πλατείες της Πόλης έφεραν τα ονόματα των αυτοκρατόρων Κωνσταντίνου, Θεοδοσίου, Αρκαδίου. Συζητήστε ποιο είναι το όνομα της κεντρικής πλατείας ή των πλατειών της δικής σας πόλης (ή του χωριού σας). Ποια είναι «η μικρή τους ιστορία»;
4. Μοιάζουν οι βυζαντινές γιορτές με τις σημερινές; **Ποιες** τοπικές γιορτές γιορτάζονται στην περιοχή σας; **Πότε και πώς;** Συζητήστε στην τάξη και συγκρίνετε τον τρόπο που διασκέδαζαν οι Βυζαντινοί με τον τρόπο που διασκέδαζαν οι παππούδες σας, αλλά και εσείς σήμερα.

12. Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο

1. Αντιστοιχίστε το **χθες** και το **σήμερα** της εκπαίδευσης και σχολιάστε όσες από τις μεταβολές που έχουν γίνει θεωρείτε σημαντικές.

ΣΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΟΝΙΑ	ΣΗΜΕΡΑ
Προαιρετικό σχολείο •	• Τετράδιο
Κοντύλι •	• Παιδική εργασία μετά τα 15
Πλάκα •	• Εκπαίδευση για όλους
Σφουγγάρι •	• Ευρύχωρες αίθουσες
Τιμωρίες •	• Υποχρεωτικό σχολείο
Στενές αίθουσες •	• Γόμα
Σχολείο μόνο για τα αγόρια •	• Διάλογος
Τα παιδιά εργάζονται •	• Μολύβι

2. Δύο στροφές από τα κάλαντα της Πρωτοχρονιάς λένε για τον Άγιο Βασίλη, «που έρχεται από την Καισαρεία»:

1

*«Βαστά εικόνα και χαρτί
ζαχαροκάντιο ζημωτή,
χαρτί και καλαμάρι,
δες και με, το παλικάρι...»*

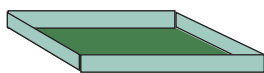
2

*Από τη μάνα μου έρχομαι
κι όλους σας καταδέχομαι
και στο σχολείο πηγαίνω
και κει γράμματα μαθαίνω».*

Ποιες λέξεις και φράσεις από τα κάλαντα μιλούν για την εκπαίδευση των Βυζαντινών; Γιατί ο αγαπημένος Άγιος των παιδιών είναι προστάτης των γραμμάτων;

3. Διαβάστε τα κείμενα **5** και **7** και παρατηρήστε την εικόνα **6**, που δείχνει τη μητέρα του μικρού Άη-Νικόλα να συνοδεύει το παιδί της στο σχολείο. Περιγράψτε τα τρία πρόσωπα και προσπαθήστε από τη στάση και την έκφρασή τους να ερμηνεύσετε πώς αισθάνεται το καθένα.

4. Κατασκευάζω μια κέρινη πλάκα, λιώνοντας κερί μέσα σε ένα ξύλινο πλαίσιο. Ύστερα παίρνω ένα μυτερό ξυλάκι (καλαμάκι) και γράφω το όνομά μου και τις λέξεις: *σχολείο, γράμματα, βυζαντινά χρόνια*.

Κέρινη πλάκα

5. Δραστηριότητα για το σπίτι

Ρωτήστε τους παππούδες, τους γονείς σας και άλλα ηλικιωμένα συγγενικά σας πρόσωπα πώς ήταν η εκπαίδευση στην εποχή τους (τα σχολεία, το πρόγραμμα, τα μαθήματα, η συμπεριφορά μαθητών και δασκάλων, κ.ά). Καταγράψτε τις απαντήσεις τους (σε χαρτί ή μαγνητόφωνο) και συζητήστε τις στην τάξη. Ανακοινώστε τα συμπεράσματά σας στην τάξη ή στη σχολική σας εφημερίδα.